

TOZA SUV VA SANITARIYA

Odinaxon Raxmanovna Parpiyeva

Central Asian Medical University Xalqaro tibbiyot universiteti dotsent v.b.,

e.mail: o.r.parpiyeva@pf.fdu.uz

orcid.org/0000-0001-6223-103X

Mavluda Mamasodiqovna Najmetdinova

Farg'ona davlat universiteti Musiqa ta'limi va madaniyat kafedrası katta o'qituvchisi,

Djalalova Nigora Xusanovna

Farg'ona davlat universiteti Musiqiy ta'lim va madaniyat kafedrası o'qituvchisi

nx_djalalova@mail.ru

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda iqlim o'zgarishining salbiy ta'siriga uchramagan biror bir mamlakat topilmaydi. Bunday muammolardan biri sifatida har bir insonning toza ichimlik suviga bo'lgan ehtiyoji mavjudligi va chuchuk suv zaxiralarining tobora kamayib borayotganini ko'rish mumkin. Nafaqat iqlim o'zgarishi balki aholi sonining o'sishi ichimlik suvi iste'moliga bo'lgan talabni oshishiga olib kelmoqda.

Kirish. 2030 yilga kelib ichimlik suvi, sanitariya va gigiyenadan hamma foydalanish imkoniyatiga erishish uchun hozirgi taraqqiyot sur'atlarini to'rt barobar oshirish kerak bo'ladi. Ushbu maqsadlarga erishish har yili 829 000 kishini qutqaradi, ular xavfli suv, noto'g'ri sanitariya va gigiena qoidalariga rioya qilmaslik bilan bevosita bog'liq bo'lgan kasalliklardan vafot etadi.

Barqaror rivojlanishning 6-maqsadi bu – Barcha uchun toza suv zaxiralari va sanitariya vositalaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash (SDG 6) deyiladi. SDG 6 ni amalga oshirish uchun 8 maqsad va taraqqiyot yo'lini belgilash uchun 11 ta ko'rsatkich mavjud. Birinchi 6 ta maqsad “natijaga yo'naltirilgan maqsad” deyiladi va unga quyidagilar kiradi:

1. Xavfsiz va arzon ichimlik suvi bilan ta'minlash;
2. Defekatsiyani tugatish, sanitariya, gigiena vositalaridan foydalanishni ta'minlash;
3. Suv sifatini yaxshilash, oqava suvlarni tozalash va ulardan xavfsiz qayta foydalanishni ta'minlash;
4. Suvdan foydalanish samaradorligini oshirish va chuchuk suv ta'minotini ta'minlash;
5. Suv resurslarini integratsiyalashgan boshqarish;
6. Suv bilan bog'liq ekotizimlarni himoya qilish va tiklash.

Maqsadlarga erishishning keyingi 2 ta vositasi rivojlanayotgan mamlakatlarga suv ta'minoti va sanitariya yordamini kengaytirish, suv hamda kanalizatsiya boshqaruvida mahalliy ishtirokni qo'llab-quvvatlashdan iborat.

Nazariy asoslar. Dunyoda millionlab bolalar va kattalar sovun kabi oddiy gigiena vositasidan foydalanish ko'nikmasiga ega emas. Qator sog'liqni saqlash muassasalarida suv, dezinfektsiya vositalari va spirtli eritmalar yo'q.

Dunyoda toza ichimlik suvi tanqisligi yiliga 1,4 millionga yaqin insonning o'limiga sabab bo'lmoqda. Qayd etilishicha, dunyo bo'yicha 2 milliard odamning toza ichimlik suvi,

3,6 milliard kishining sanitariya-gigiena vositalaridan foydalanish imkoniyati cheklangan. Shu ikki omil yiliga 1,4 millionga yaqin insonning o'limiga sabab bo'lmoqda.

Xavfsiz suv, sanitariya va gigienadan foydalanish inson salomatligi va farovonligi uchun eng asosiy ehtiyojdir. Rivojlanish to'rt baravar ko'paymasa, 2030 yilda milliardlab odamlar ushbu asosiy xizmatlardan foydalana olmaydi. Aholining tez o'sishi, urbanizatsiya va qishloq xo'jaligi, sanoat va energetika tarmoqlarining suvga bo'lgan ehtiyoji ortib borayotgani sababli suvga talab ortib bormoqda.

O'nlab yillar davomida noto'g'ri foydalanish, noto'g'ri boshqarish, yer osti suvlarini ortiqcha qazib olish va chuchuk suv manbalarining ifloslanishi suv ta'sirini kuchaytirdi. Bundan tashqari, mamlakatlar suv bilan bog'liq ekotizimlarning degradatsiyasi, iqlim o'zgarishi natijasida yuzaga kelgan suv tanqisligi, suv va sanitariya sohasiga kam sarmoya yotqizilishi va transchegaraviy suvlar bo'yicha hamkorlikning yetarli darajada yo'qligi bilan bog'liq muammolarga duch kelmoqda.

19 noyabrni BMT Jahon hojatxona kuni deya rasman e'lon qilgan. Tashkilot maqsadlari orasida 2030 yilga kelib sayyoramizning har bir aholisini toza suv va xavfsiz sanitariya bilan ta'minlash turibdi. BMT ma'lumotlariga ko'ra, sayyora aholisining chorak qismidan ko'prog'i – 2 mlrdga yaqin kishi iste'mol uchun najas bilan ifloslangan suv manbalaridan foydalanadi.

Toza ichimlik suvi va gigiyenik hojatxonalar insonlarni kasalliklardan himoya qiladi va ta'lim va ish jarayonlaridan uzilib qolmasliklarini ta'minlashda yordam beradi. O'qish va ishda uzilishsiz qatnashish, ta'lim va bandlik bilan ta'minlanadi. Shu sababli, ta'lim muassasalaridagi va ish joylaridagi hojatxonalar SDG ga kiritilgan. Sanitariya va gigiyena yechimlari ayollar va qizlarning hamda yoshi kattalar yoki nogironlar kabi qiyin vaziyatlarga tushib qolganlarning ehtiyojlarini qondiradi.

Oqava suvlarni qayta ishlash tabiatni muhovaza qilishda ham katta ahamiyatga ega. Qayta ishlangan oqava suvlari iste'molga qaytarilishdan oldin to'liq sanitariya nazoratidan o'tkaziladi. Bundan tashqari namunalar olish orqali yetkazilgan ichimlik suvi sifati reja jadval asosida tekshirib boriladi. Qayta ishlangan suvlarning 30% ichimlik suvi sifatida iste'molga beriladi va qolgan qismi turli xil ehtiyojlar uchun foydalaniladi.

Suvni tozalash jarayoni bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Yig'ish: Keladigan barcha suvlar bir joydan yig'iladi.
2. Aniqlash: Suv tarkibidagi erigan energiya tindirgichlarda to'planadi va zararli biologik moddalar cho'ktiriladi.
3. Filtrlash: Yig'ilgan suv tashlash uchun filtrlash jarayonidan o'tadi.
4. Tozalash: Filtrlash jarayonidan o'tgan suv maxsus uskunada qo'shimcha ishlov beriladi.
5. Qayta ishlash: Tozalangan suv tozalash jarayonida qayta foydalanish uchun yig'iladi.
6. Zararsizlantirish: Tozalangan suv ichimlik suvi sifati standartlariga javob berish uchun suvni tozalash jarayonidan o'tadi.
7. Xlorlash: Tozalash jarayonidan o'tgan suv iste'mol qilishga xavfsiz bo'lishi uchun xlorlanadi.

8. Tarqatish: Tayyorlangan suv maxsus ichimlik suvini yetkazib beruvchi mashinalar yordamida yig'ilib, hududga yetkaziladi.

Xulosa. Suvdan oqilona foydalanish va uni ekologik muhofaza qilish ishini yanada yaxshilash – hayotni yaxshilash, uzoq umr ko'rish va boshqa tabiiy resurslarni saqlashdir, desak xato qilmaymiz.

Xulosa qilib aytganda, suv resurslaridan oqilona foydalanish va uni ekologik muhofaza qilish, fuqarolarning qulay atrof tabiiy muhitga ega bo'lish huquqlarini ta'minlash va kafolatlash hamda yer, yerosti boyliklari, o'rmon, o'simliklar va hayvonot dunyosi, atmosfera havosi, tabiiy zaxiralarni muhofaza qilishga yordam berib, sog'lom oila hayotini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Narzullaev O.X. Xalqaro ekologiya huquqi. O'quv qo'llanma. [International environmental law. Textbook] Tashkent: TDYU, 2022, 82-96 p.

2. Abanina Ye.N. Ekologizatsiya kak protsess dostijeniya ustoychivogo razvitiya. [Ecologization as a process of achieving sustainable development]. Vestnik Saratovskoy gosudarstvennoy yuridicheskoy akademii. 2018, no 3 (122), p. 201.

3. Skripnikov N.K. Transgranichnoe vodopolzovanie v sentralnoy Azii (pravovoy aspekt) [Transboundary water use in Central Asia (legal aspect)]. Tashkent, TSUL, 2004, 102 p.

4. Suv huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi. [Water law. Textbook] Tashkent: TDYU, 2011, 67- 88 p.

5. Jumanov A.O. Aholini toza ichimlik suvi bilan ta'minlashning ekologik-huquqiy muammolari. Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. [Environmental and legal problems of providing the population with clean drinking water: Doctor of Philosophy (PhD) Dissertation in Legal Sciences] Tashkent, 2019. 49 p.

6. International environmental law / Pierre-Marie Dupuy (Graduate Institute of International Studies, Geneva), Jorge E. Viñuales (University of Cambridge). Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press, 2018. p. 583-648

7. Ilyasova M.T., Akimjanova T. Pravovie voprosi oxrani okrujayushey prirodnoy sredi ot zagryazneniya toksichnimi veshstvami [Legal issues of environmental protection from pollution by toxic substances]. Vestnik KazNU, 2008, no 8, p. 23.

8. Jumanov A.O. Aholini toza ichimlik suvi bilan ta'minlashning ekologik-huquqiy muammolari. Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. [Environmental and legal problems of providing the population with clean drinking water: Doctor of Philosophy (PhD) Dissertation in Legal Sciences] Tashkent, 2019. 49 p.

9. Ekologiya huquqi. Darslik. Mas'ul muharrir: prof. Xolmo'minov J.T. [Environmental law. Textbook. Responsible editor: prof. Xolmo'minov J.T.] Tashkent, TDYU, 2019, 285p.

10. Towards a Greener Economy in Uzbekistan. August 2022. The World Bank Group. –P. 90.